

М. О. Притула,
аспірант кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-31312625>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.11.162

ОБГРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ЯКА БАЗУЄТЬСЯ НА СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

М. Prytula,
Postgraduate student of the Department of Healthcare Management
and Public Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine

JUSTIFICATION OF AN EFFECTIVE SYSTEM OF ENSURING NATIONAL SECURITY BASED ON THE HEALTH PROTECTION SYSTEM

Події, які сколихнули світ протягом останніх років виявили потребу в більш надійній парадигмі системи охорони здоров'я в контексті національної безпеки. Погіршення можливостей галузі охорони здоров'я, наявність розбіжностей між ключовими її учасниками завадили адекватній відповіді на загрози, з якими стикнулася охорона здоров'я в останні роки і ймовірно, ставлять під сумнів можливість її відповіді на майбутні інциденти. Це в свою чергу суттєво підриває систему забезпечення національної безпеки.

У статті розглянуто хронологію зміни поглядів до визначення національної безпеки крізь призму безпеки особистості. Досліджено визначення національної безпеки згідно законодавства України та виокремлено основні її завдання. Встановлено місце охорони здоров'я у системі забезпечення національної безпеки. Проілюстровано значення галузі охорони здоров'я крізь призму відображення трьох стовпів, на яких базується національна безпека: оборона, охорона здоров'я та економіка. Деталізовано кожен із них. Визначено, що в структурі оборони охорона здоров'я відіграє важливу роль через забезпечення доступу до найновіших засобів охорони здоров'я та фармацевтичних препаратів для збройних сил, а також забезпечення захисту від біологічної та хімічної зброї. Окреслено, що у структурі охорони здоров'я її основоположна роль втілюється у підтримці здоров'я та благополуччя громадян через забезпечення доступу до лікарських засобів та медичної інфраструктури. Встановлено, що економічний стовп покладається на охорону здоров'я через те, що ця галузь займає значну частку у структурі валового внутрішнього продукту. Проведено паралель між описаними тенденціями та повномасштабною війною в Україні. Здійснено систематизацію загроз, яким може піддаватись галузь охорони здоров'я. Розширено запропонований перелік з урахуванням сучасних реалій. Визначено, що частина загроз пов'язані із відсутністю механізмів ефективного державного управління, а частина зумовлена такими форс-мажорними обставинами як пандемія та війна. Запропоновано заходи, впровадження яких дозволить значною мірою нівелювати описані загрози.

The events that have shaken the world in recent years have revealed the need for a more reliable paradigm of the health care system in the context of national security. The deterioration of the healthcare sector's capabilities and disagreements between its key stakeholders have prevented an adequate response to the threats faced by healthcare in recent years and are likely to call into question its ability to respond to future incidents. This, in turn, significantly undermines the national security system.

The article examines the chronology of changes in views on the definition of national security through the prism of personal security. The definition of national security according to the legislation of Ukraine is studied and its main tasks are highlighted. The place of health care in the system of national security is determined. The importance of the health care sector is illustrated through the prism of reflecting the three pillars on which national security is based: defense, health care and economy. Each of them is detailed. It is determined that health care plays an important role in the structure of defense by providing access to the latest health care and pharmaceuticals for the armed forces, as well as providing protection against biological and chemical weapons. It is outlined that in the structure of health care, its fundamental role is embodied in maintaining the health and well-being of citizens by providing access to medicines and medical infrastructure. It is established that the economic pillar relies on health care because this industry occupies a significant share in the structure of gross domestic product. A parallel is drawn between the described trends and the full-scale war in Ukraine. The threats

to which the healthcare sector may be exposed are systematized. The proposed list is expanded to take into account current realities. It is determined that some of the threats are related to the lack of mechanisms for effective public administration, and some are due to force majeure circumstances such as a pandemic and war. Measures are proposed, the implementation of which will largely neutralize the described threats.

Ключові слова: національна безпека, система забезпечення національної безпеки, охорона здоров'я, пандемія, оборона, економіка, загрози.

Key words: national security, national security system, health care, pandemic, defense, economy, threats.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Численні війни та збройні конфлікти, катастрофи техногенного та природного характеру, епідемії та пандемії, систематичне порушення прав людини та громадянина, які були надзвичайно поширеними від моменту заснування людства і тривали аж до другої половини минулого століття наštовхнули міжнародну спільноту на думку, про необхідність формування стійкої системи міжнародної безпеки та національної безпеки окремих країн, як її невід'ємного елементу. В свою чергу національна безпека повинна була виступати за основу ефективного функціонування та розвитку процесів щодо управління державою. Підтвердженням необхідності розвитку системи світової та національної безпеки є твердження відомого у ХХ столітті науковця Ш. Монтеск'є, який говорив: "Безпека-перша форма свободи. Безпека створює необхідні передумови для спостережної діяльності людей, покращення їх добробуту та зростання суспільного багатства"[1].

Система забезпечення національної безпеки України (СЗНБ) формується і розвивається на основі Конституції України (КУ) та інших законодавчих актів, які регулюють правовідносини у галузі управління національною безпекою. Так, КУ визначається, що найвищою соціальною цінністю держави є людина, її життя та здоров'я. Враховуючи задеклароване на державному рівні значення цих благ, закономірно виникає необхідність їх належної охорони. Проте, події останніх років, пов'язані із поширенням корона вірусної інфекції COVID-19 показали, що роль системи охорони здоров'я є набагато більшою ніж забезпечення та підтримка життя й здоров'я громадян. Постало питання розгляду її в контексті національної безпеки як невід'ємного елементу економічної та соціальної безпеки.

Відтак, з урахуванням того факту, що система охорони здоров'я безпосередньо впливає на ключові індикатори життя, то вона повинна розглядатися з позиції стратегічної ролі у соціальній безпеці держави загалом. Враховуючи вищенаведене, можемо стверджувати про катастрофічну недооцінку апаратом державного управління ролі системи охорони здоров'я у забезпеченні національної безпеки. Описані вище тенденції формують собою підґрунтя для необхідності глибокого дослідження основ побудови системи охорони здоров'я, як одного із ключових елементів стійкої системи забезпечення національної безпеки, що в свою чергу зумовлює актуальність проведення дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Висвітлення проблем забезпечення національної безпеки присвячені праці таких науковців як Білорус О.,

Батюк В., Бодрук Г., Волинка Г., Власюк Н., Дергачов О., Гончаренко О., Гузенко В., Данильян О., Дзьобань О., Марчук Є., Мельник М., Нижник Г., Ситник І., Шлимко В. та інші. Проте, не применшуючи вклад зазначених авторів вважаємо, що у наведених працях відбувається розкриття лише окремих проблем у сфері охорони здоров'я. Вважаємо, що зазначені у науковому дослідженні тенденції щодо ролі охорони здоров'я у системі національної безпеки потребують глибокого дослідження у рамках нових викликів, спричинених пандемією COVID-19.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою проведення наукового дослідження виступає визначення місця охорони здоров'я у забезпеченні стійкої національної безпеки крізь призму структурування ключових кроків по підвищенню ефективності системи охорони здоров'я з урахуванням тенденцій останніх років.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вперше увага до безпекових проблем у контексті особистості була приділена лише у 90 роках ХХ століття у рамках Програми розвитку людського потенціалу Організації об'єднаних націй. У цій програмі було виділено такі складові безпечної життєдіяльності людини:

- економічна безпека у вигляді гарантованого мінімального доходу;
- продовольча безпека у вигляді фізичної та економічної доступності продуктів харчування;
- безпека здоров'я;
- екологічна безпека (доступ до чистої питної води, незабрудненого повітря);
- персональна безпека втілена у захисті від фізичного та морального насильства;
- безпека представників меншин;
- політична безпека у вигляді основних прав і свобод людини.

Зазначений перелік розкривається і у визначенні, наведеному в Законі України "Про національну безпеку", де національна безпека тлумачиться як "захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз" та спрямована на дотримання національних інтересів України, тобто "життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян" [1].

На основі наведеного визначення можемо побачити, що ключовим завданням забезпечення національної безпеки є дотримання вітчизняних інтересів щодо прогресивного демократичного розвитку та забезпечення

Рис. 1. Місце охорони здоров'я у забезпеченні національної безпеки

Джерело: розроблено авторами на основі [3].

гідних умов для життя громадян. У Законі визначається, що забезпечення національних інтересів відбувається через підтримку економічної, соціальної, політичної безпеки та інших видів безпеки.

Вітчизняний науковець Шевченко Л., пропонує до економічної безпеки країни відносити поняття людського розвитку. Науковець стверджує, що ключовими елементами забезпечення безпеки людського розвитку є: демографічна (вітальна) безпека, освітня, безпека зайнятості, виробнича безпека, безпека у сфері матеріального добробуту. Таким чином науковець розглядає елементи людського капіталу, крізь призму безпеки людського розвитку, що має стратегічний рівень [2].

Проте, у межах даного дослідження, ми хочемо підкреслити, що у поточних умовах проблема національної безпеки набуває набагато більших масштабів оскільки на рівень економічної, соціальної безпеки та безпеки людини напрямку впливає рівень розвитку та ефективність функціонування національної системи охорони здоров'я.

На підтвердження цього наведемо інформацію, яку зазначав під час свого виступу президент компанії Etherton and Associates Моше Шварц, щодо трьох стовпів, які складають національну безпеку і те, як останні події, зокрема пандемія COVID-19 та інфляція, змінили мислення у світі про них [3]. Ці три стовпи включають оборону, охорону здоров'я та економіку. Під час свого виступу Шварц підкреслив, що охорона здоров'я лежить в основі кожного з трьох стовпів (рис. 1).

У наведеному вище рисунку відображені складові національної безпеки та те, як охорона здоров'я відіграє вирішальну роль у кожному з них. Окрім того, малюнок демонструє, що ланцюжки постачання, запаси та резервний потенціал, а також наукові дослідження та розробки перетинають усі три елементи національної безпеки.

Розглянемо ці три стовпи детальніше. Першим компонентом національної безпеки є оборона. Так, оборонний

стовп забезпечує захист країни від іноземних ворогів і загрози тероризму. Для того, щоб збройні сили могли ефективно захищати країну, життєво важливо, щоб збройні сили мали доступ до найновіших засобів охорони здоров'я та фармацевтичних препаратів. Без здорової та боєздатної армії здатність захищатись від атак з боку зовнішніх загроз буде значно ускладнена. Не менш важливим є забезпечення належного медичного обслуговування для ветеранів. Окрім того, охорона здоров'я та фармацевтична промисловість мають важливе значення для захисту від біологічної та хімічної зброї. У світі, що технологічно розвивається, військові також повинні мати доступ до відповідних медичних контрзаходів, щоб усунути потенційні небезпеки. Врешті взаємозв'язок між обороною та охороною здоров'я показаний у кількох досягненнях медицини та медичних технологій у результаті військових інвестицій [4].

Другим стовпом, на основі якого формується національна безпека, є охорона здоров'я, яка включає здоров'я та благополуччя громадян. Вплив пандемії COVID-19 особливо важливий для цього компонента безпеки. За даними офіційного сайту Міністерства фінансів України COVID-19 спричинив близько 6,8 млн смертей за період від кінця 2019 року по травень 2023 року" [5]. Також зазначимо, що у 2021 році COVID-19 залишався третьою причиною смерті в країні після серцевих захворювань і раку. Статистика Центру контролю захворювань показує, що з 2019 по 2020 рік очікувана тривалість життя знизилася з 78,8 років до 77,3 років, вказуючи на пандемію як на основну причину зниження. Відповідь на пандемію була критично важливою для збереження національної безпеки.

Прикладом успішної підтримки сфери охорони здоров'я стала операція Warp Speed (OWS) проведена американським урядом під керівництвом кількох державних установ, включаючи Міністерство оборони та Міністерство охорони здоров'я, а також соціальних служб, в ході якої була прискорена доставка сотень мільйонів вакцин, терапевтичних та діагностичних засобів громадянам. Незважаючи на те, що OWS завершилася успішно, повністю відсутність поставлених цілей їй завдала нестача запасів і відсутність інфраструктури, здатної швидше збільшити ресурси для розробки та розповсюдження вакцини [3]. Дефіцит засобів індивідуального захисту також був наслідком нестачі запасів і резервного потенціалу. При цьому пандемія корона вірусної інфекції COVID-19 дозволила зрозуміти важливість медичної підготовки та врахувати всі упущення для боротьби з майбутніми пандеміями. Окрім того, в результаті описаних подій, стало зрозуміло, що ефективні фармацевтичні препарати та продукти галузі охорони здоров'я завжди є основоположними для боротьби з хворобами та забезпечення здоров'я нації в цілому.

Заключним стовпом національної безпеки є економіка. Економічна безпека важлива для сприяння зростанню, інноваціям і розвитку всередині країни. Охорона здоров'я відіграє важливу роль в економіці розвинутих країн.

Згідно звіту, опублікованого у кінці 2022 року на сайті Eurostat загальні державні витрати в Європейському Союзі на охорону здоров'я становили 1 179 мільярдів євро або 8,1 % ВВП у 2021 році [6]. Для порівняння в Україні цей показник складає 4,8% ВВП або 225 млрд.грн [7]. Таким чином, стає очевидним, що збої в ланцюгах постачання фармацевтичних та медичних продуктів, враховуючи місце охорони здоров'я в економіці розвинутих країн матимуть серйозні наслідки для економіки. Як правило, більшість країн покладаються на іноземні джерела сировини для забезпечення потреб охорони здоров'я. Проте, ці ланцюг все більше стають вразливими до кіберзагроз, відтак постає необхідність зміцнення внутрішніх ланцюгів постачання для зміцнення виробничого потенціалу всередині країни, що у свою чергу дозволить зміцнити національну безпеку. Окрім того, для підтримки стійкого потенціалу охорони здоров'я необхідно вживати заходів не лише для зміцнення ланцюгів постачання, а й створення запасів та стимулювання інвестицій у дослідження та розробки, адже ці сфери напряду впливають на три стовпи національної безпеки. Посилення цих компонентів дозволить країнам краще підготуватись до відповіді на загрозу національній безпеці через сферу охорону здоров'я, не залежно від того чи вона буде у формі пандемії чи у вигляді зовнішнього ворога. Підтвердження описаної тенденції отримуємо подій, які відстежуються в Україні на фоні повномасштабної війни з російською федерацією.

Війна спричинила масове переміщення людей, загострення тяжких захворювань, поширення рідкісних у минулому хвороб, проблеми психологічного здоров'я, професійного вигорання й переміщення медпрацівників, руйнування інфраструктури та ланцюгів постачання, а також значне падіння доходів людей і держави. І хоча війна і формує собою передумови для реформування медичної галузі таким чином, щоб здійснити ваговим стрибок у системі охорони здоров'я, потенційні загрози довгострокового впливу військових дій на економіку у вигляді спричинення безробіття, девальвації, низького кадрового потенціалу, залежності від міжнародних партнерів та неурядових організацій, проблеми з оплатою праці медичних працівників, нерівномірність надання медичних послуг, потенційне зниження довіри до уряду ці можливості практично повністю нівелюють.

Відтак, можемо побачити, що значення національної безпеки змінилося разом із подіями, які сколихнули світ в останні декілька років, і, як сказав Моше Шварц у своїй промові, "рішення, які будуть прийняті протягом наступних кількох років, впливатимуть на те, як ми будемо жити далі" [2].

Описана вище тенденція показує, що інвестиції в охорону здоров'я, з позиції розвитку людського капіталу, є такими ж важливими як і в матеріальне виробництво, оскільки саме система охорони здоров'я відповідає за збереження, зміцнення і відновлення фізичного та психологічного здоров'я громадян, формує собою виробничий потенціал країни та бере активну участь у формуванні національного доходу.

При цьому, надзвичайно важливим для формування ефективної системи національної безпеки заснованої на стійкій системі охорони здоров'я є систематизація загроз, яким вона може піддаватись. Поширений

раніше перелік загроз, а саме: недостатній рівень фінансування галузі, та спричинена цим втрата наукового, людського та інтелектуального капіталу в загальному та у сфері охорони здоров'я зокрема, занепад інноваційної діяльності в галузі та зростаюча на цьому фоні залежність від імпорту фармацевтичних засобів та медичного обладнання, зростання рівня тінізації, та зменшення внаслідок цього податкових надходжень, відсутність практики реінвестування у діяльність заходів охорони здоров'я, зростання обігу підроблених лікарських засобів, низький рівень ефективності державного управління галуззю, тощо необхідно доповнити з урахуванням сучасних реалій [8]. Вважаємо за необхідне, включати до списку загроз і неможливість своєчасного доступу до медичної допомоги, довгострокового порушення логістичних зв'язків, дефіцит комплектуючих до медичного обладнання та неможливість його покриття у необхідні терміни, недостатності медичних працівників та молодшого медичного персоналу та ін.

Перша половина перерахованих вище загроз пов'язана із відсутністю ефективного механізму державного управління адаптованого під потреби ринкових умов господарювання в галузі охорони здоров'я, що у свою чергу зумовлює негативні тенденції у національній системі охорони здоров'я. Другий блок загроз, продиктований функціонуванням сфери охорони здоров'я в умовах пандемії та війни. Задля усунення зазначених загроз для України вважаємо за необхідне вжиття наступних заходів:

- 1) усунення невідповідності нормативно-правової бази адекватно до реформ, які відбуваються в галузі охорони здоров'я починаючи з 2017 року;
- 2) викорінення застарілих практик та технологій ведення медичної діяльності;
- 3) налагодження співпраці між професійною спільнотою, громадськістю та державними органами для уникнення затягування реформ у сфері охорони здоров'я;
- 4) збільшення резервного потенціалу через власне виробництво медичної продукції та імпорту;
- 5) визначення на державному рівні необхідність розвитку сфери охорони здоров'я як пріоритетної на рівні з розвитком економічної, політичної та військової галузей;
- 6) сприяння динамічному економічному розвитку всіх суб'єктів господарювання, причетних до галузі охорони здоров'я;
- 7) створення сприятливого конкурентного середовища;
- 8) збільшення обсягів фінансування сфери охорони здоров'я.

Звичайно останній пункт є найбільш вирішальним для формування стійкої системи охорони здоров'я. На жаль умови воєнного часу зумовлюють необхідність першочергового фінансування потреб армії, а також забезпечення охорони здоров'я для військових постраждалих від бойових дій, без здійснення капітальних спрямувань фінансових ресурсів для розвитку охорони здоров'я. Проте, пройдений Україною досвід, поруч із проблемами, які були встановлені у сфері охорони здоров'я під час війни, можуть стати своєрідним орієнтиром для інших держав під час побудови такої системи охорони здоров'я, яка б стала ефективним підґрунтям для формування стійкої національної безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи проведене дослідження, можемо сформулювати висновки, що протягом тривалого часу роль галузі охорони здоров'я у забезпеченні національної безпеки ігнорувалось. Вперше, її значення як такої було задекларовано лише у середині минулого століття. У теперішній час підходить до визначення ролі охорони здоров'я у забезпеченні національної безпеки кардинально переоцінені. В ході проведеного дослідження визначено, що в складі кожного стовпа, на який опирається ефективна система національної безпеки: оборона, економіка та охорона здоров'я лежить також і медична галузь. У випадку оборони — через забезпечення доступу військових до медичних препаратів; економіки — через зростання частки витрат на охорону здоров'я у валовому внутрішньому продукті у світі; у випадку охорони здоров'я як такої — через забезпечення громадян лікарськими препаратами, засобами індивідуального захисту, надання доступу до медичної інфраструктури, тощо.

Підтвердження описаної тенденції можемо побачити на прикладі України, яка перебуває у станій повномасштабної війни з російською федерацією. На галузь охорони здоров'я у такий час покладається лікування військових, мирних громадян, постраждалих від бойових дій, необхідність постачання лікарських препаратів у віддалені райони країни, які позбавлені логістичних зв'язків, потреба роботи в умовах дефіциту матеріальних та людських ресурсів. Розпочата у 2017 році реформа охорони здоров'я дозволила частково підготувати медичну галузь до зазначених викликів. Проте, багато загроз і проблем для її ефективного функціонування залишається. Натомість отриманий Україною досвід може слугувати орієнтиром для інших країн для побудови ефективної власної системи забезпечення національної безпеки, адаптованої під загрози не лише епідеміологічного, а й військового характеру.

Література:

1. Монтеск'є Ш. Про дух законів. Textbooks.net. 1999. URL: <https://textbooks.net.ua/content/view/2458/32/> (дата звернення 15.05.2023).
2. Борщ В. Система охорони здоров'я як структурний елемент національної безпеки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та міжнародне світове господарство. 2019. № 23 (1). С. 20.
3. The Role of Healthcare in the Pillars of National Security. The Coalition for Government Procurement. 2022. URL: <https://thecgp.org/the-role-of-healthcare-in-the-pillars-of-national-security.html> (дата звернення 15.05.2023).
4. Abir M., Gerstein D. Healthy Nation, Safe Nation: Build Health Security into National Security. Rand Corporation. 2023. URL: <https://www.rand.org/blog/2023/03/healthy-nation-safe-nation-build-health-security-into.html> (дата звернення 15.05.2023).
5. Коронавірус COVID-19: загальна статистика. Мінфін. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/> (дата звернення 15.05.2023).
6. Government expenditures on health. Eurostat. 2022. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expen-

diture_on_health#:~:text=Highlights&text=General%20government%20expenditure%20in%20the,8.1%20%25%20of%20GDP%20in%202021.&text=This%20article%20analyses%20data%20on,Functions%20of%20Government%20-%20COFOG) (дата звернення 16.05.2023).

7. Мінфін: За 6 місяців видатки державного бюджету на охорону здоров'я здійснено в обсязі 82,2 млрд гривень. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. 2022. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-6-misiatsiv-vydatky-derzhavnoho-biudzhetu-na-okhoronu-zdorovia-zdiisneno-v-obsiazi-822-mlrd-hryven#:~:text=Na%202022%20rik%20\(stanom%20na,%20C8%20%25%20do%20VVP\).](https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-6-misiatsiv-vydatky-derzhavnoho-biudzhetu-na-okhoronu-zdorovia-zdiisneno-v-obsiazi-822-mlrd-hryven#:~:text=Na%202022%20rik%20(stanom%20na,%20C8%20%25%20do%20VVP).) (дата звернення 16.05.2023).

8. Набхан О., Моїсєнко Р. Державне управління сферою охорони здоров'я як складова соціальної безпеки держави. Державне управління. 2021. № 5. С. 113. DOI: 10.32702/23066814.2021.5.110

References:

1. Montesquieu, Sh. (1999), "About the spirit of laws", available at: <https://textbooks.net.ua/content/view/2458/32/> (Accessed 15.05.2023).
2. Borsch, V. (2019), "Healthcare system as a key element of the national security of Ukraine", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta mizhnarodne svitove hospodarstvo, vol. 23 (1), pp. 20.
3. The Coalition for Government Procurement. (2022), "The Role of Healthcare in the Pillars of National Security", available at: <https://thecgp.org/the-role-of-healthcare-in-the-pillars-of-national-security.html> (Accessed 15.05.2023).
4. Abir, M. and Gerstein, D. (2023), "Healthy Nation, Safe Nation: Build Health Security into National Security", available at: <https://www.rand.org/blog/2023/03/healthy-nation-safe-nation-build-health-security-into.html> (Accessed 15.05.2023).
5. Minfin (2023), "The COVID-19 coronavirus: general statistics", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/> (Accessed 15.05.2023).
6. Eurostat (2022), "Government expenditures on health", available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_health#:~:text=Highlights&text=General%20government%20expenditure%20in%20the,8.1%20%25%20of%20GDP%20in%202021.&text=This%20article%20analyses%20data%20on,Functions%20of%20Government%20-%20COFOG (Accessed 16.05.2023).
7. Government portal (2022), "Ministry of Finance: Over 6 months, state budget expenditures on health care amounted to 82.2 billion hryvnias", available at: [https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-6-misiatsiv-vydatky-derzhavnoho-biudzhetu-na-okhoronu-zdorovia-zdiisneno-v-obsiazi-822-mlrd-hryven#:~:text=Na%202022%20rik%20\(stanom%20na,%20C8%20%25%20do%20VVP\)](https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-6-misiatsiv-vydatky-derzhavnoho-biudzhetu-na-okhoronu-zdorovia-zdiisneno-v-obsiazi-822-mlrd-hryven#:~:text=Na%202022%20rik%20(stanom%20na,%20C8%20%25%20do%20VVP)) (Accessed 16.05.2023).
8. Nabhan, O. and Moiseenko, R. (2021), "Public governance in the field of healthcare as a component of social security of the state", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 5, pp. 110—116. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.5.110

Стаття надійшла до редакції 24.05.2023 р.